

ОДНОСКЛАДНІ ДІЄСЛІВНІ РЕЧЕННЯ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ (на матеріалі поезії Ліни Костенко)

Любов Рабанюк. Односкладні дієслівні речення в поетичному тексті (на матеріалі поезії Ліни Костенко).

У статті проаналізовано специфіку функціонування різних типів дієслівних односкладних речень у поетичних текстах Ліни Костенко з урахуванням формальних і семантичних параметрів.

Ключові слова: односкладні дієслівні речення: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні.

Любовь Рабанюк. Односоставные глагольные предложения в поэтическом тексте (на материале поэзии Лианы Костенко).

В статье проанализирована специфика функционирования различных типов односоставных глагольных предложений в поэзии Лианы Костенко с учётом формальных и семантических параметров.

Ключевые слова: односоставные глагольные предложения: определённо-личные, неопределённо-личные, обобщенно-личные, безличные, инфинитивные.

Liubov Rabaniuk. A sentences with one main verbal member in poetic text (on material of poetry of Lina Kostenko).

In the article the specific of functioning of different types of sentences with one main verbal member is analyzed in poetic texts of Lina Kostenko taking into account formal and semantic parameters.

Key words: sentences with one main verbal member: marked-personal, unmarked-personal, generalized-personal, impersonal, infinitive.

У сучасному мовознавстві актуальними є дослідження синтаксичних одиниць у формально-граматичному, семантико-синтаксичному та комунікативному аспектах (І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, П. С. Дудик, М. А. Жовтобрюх, А. П. Загнітко, М. У. Каранська, Н. Л. Іваницька, О. С. Мельничук, В. М. Русанівський, К. Ф. Шульжук, Н. В. Гуйванюк та ін.). Учені вивчають також стилістичне навантаження одиниць синтаксису в різних стилях, співвідношення синтаксичної форми й семантики, конотативних значень синтаксичних конструкцій у художніх текстах (праці Д. Х. Баранника, В. С. Вашенка, С. Я. Єрмоленко, А. П. Загнітка, М. М. Пилинського, В. Чабаненка та ін.). Зокрема це стосується і вивчення особливостей функціонування односкладних речень у тексті. „Є тексти, насичені то односкладовими, то неповними реченнями, то іншими побудовами цього типу, які, взаємодіючи, дають своєрідне забарвлення мови, творять певний стилістичний колорит. Заміна їх іншими конструкціями, зокрема двоскладовими, змінює, руйнує характер висловлення. Так, наприклад, тривожний стан людини, хвилювання найкраще відтворюються за допомогою односкладових і неповних синтаксичних утворень” [5, с. 348]. Вираження у простих односкладних реченнях об’єктивно-описової, суб’єктивно-оцінної й іншої семантики, творення ними різної модальності висловленої думки заслуговують окремої уваги стилістів-синтаксистів.

Речення з одним головним членом здавна привертала увагу дослідників як у минулому столітті, так і в наші дні (В. М. Брицин, М. Греч, І. Р. Вихованець, А. П. Загнітко, Л. Кадомцева, О. Мельничук, О. Пешковський, І. І. Слинко, Н. В. Гуйванюк та ін.). У своїх працях науковці здійснювали детальний аналіз визначення односкладності речення у формально-граматичному, семантико-синтаксичному, власне семантичному та комунікативному аспектах. Однак, незважаючи на давню історію вивчення, односкладні речення, зауважує В. Брицин, залишаються найменш вивченими серед інших реченневих об’єктів [1, с. 81]. У їхньому тлумаченні спостерігаємо значні розбіжності не тільки серед представників різних мовознавчих напрямів, але й в працях, які ґрунтуються на однакових вихідних принципах аналізу синтаксичних явищ. У сучасному мовознавстві поки немає однозначного тлумачення односкладних речень, чіткого окреслення об’єкта дослідження, загальноприйнятої класифікації. Разом з тим, такі структури – цілком самостійні синтаксичні одиниці, які мають широкі виражальні можливості і специфіку уживання в усіх стилях мовлення. Тому вважаємо актуальним дослідження особливостей функціонування різнотипних односкладних речень у поетичному тексті.

Термін „односкладні речення” в синтаксис увів О. Шахматов, який вважав, що в реченні може бути один головний член – підмет або присудок [7, с. 32]. Саме на його погляди спираються більшість сучасних мовознавців при встановленні типів цих речень та характеристикі головного члена. Сьогодні виділення односкладних речень у самостійний структурно-семантичний тип простого речення не викликає сумніву. Загальновідомо, що односкладними є такі типи простого речення, структурно-предикативна основа якого ґрунтується на функціонуванні єдиного поширеного або непоширеного залежними компонентами (другорядними членами) головного члена, що виступає засобом вираження предикативності [6, с. 395]. Головний член такого речення не співвідносний ні з підметом, ні з присудком, хоч формально може уподібнюватися до одного з членів двоскладного речення. Дискусійним питанням сучасного мовознавства є класифікація односкладних речень. У нашій статті ми використовуємо усталену в академічному синтаксисі української мови класифікацію односкладних речень, за якою виділяють односкладні дієслівні (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні) та іменні (номінативні та генітивні).

Мета нашої статті – проаналізувати специфіку функціонування різних типів дієслівних односкладних речень у поетичних текстах Ліни Костенко з урахуванням формальних і семантичних параметрів. Ця проблема ще не привертала належної уваги мовознавців. Натомість вивчення односкладних речень у творах письменниці актуальне, оскільки синтаксис виразно виявляє національний спосіб формування і висловлення думки. Конструкція речень, розподіл смислового навантаження між частинами висловлення, переважання тих чи інших засобів – усе це надає поетичним текстам яскравого національного колориту. Вивчення функціонування таких конструкцій в художніх текстах забезпечує вироблення власних синтаксичних традицій.

Питання типології дієслівних односкладних речень, які є предметом нашого дослідження, глибоко і повно розроблені в працях П. А. Леканта і В. В. Бабайцевої. Зокрема, П. А. Лекант [4], виділяючи дієслівні та субстантивні речення, до дієслівних односкладних зараховує: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні речення. Спробуємо прослідкувати специфіку функціонування перелічених конструкцій у поетичному тексті Ліни Костенко.

Активне використання односкладних речень є однією з виразних особливостей української художньої мови. Сучасна українська поезія активізує вживання різних структурних різновидів речень, зумовлених насамперед мовною манерою автора. Крім цього, значний вплив мають традиції жанру твору. Мова поезії з її тяжінням до ліричності, своєрідної інтимності, а також до різноманітності мовно-виражальних засобів, варіативності синтаксичних конструкцій, зумовлює вживання різнотипних простих речень, у тому числі й односкладних.

Ліна Костенко у своїх віршах часто вживає односкладні особові речення, які розглядаємо як узагальнену назву означено-особових, неозначено-особових та узагальнено-особових. Вони є дієслівними за морфологічною природою головного члена, що його особове закінчення вказує на означену чи неозначену особу, або особу, яка не є важливою для виконання дії. Варто зауважити, що ця група речень досить поширена в усіх стилях мовлення, і зокрема в художньому, що засвідчують результати нашого спостереження за функціонуванням односкладних речень в поезіях Ліни Костенко.

Результати нашого дослідження показали, що в поезії авторки означено-особові речення значно переважають над неозначено- та узагальнено-особовими. Головний член односкладних означено-особових речень у поезіях Ліни Костенко виражений найчастіше дієсловом першої особи однини дійсного способу теперішнього: *Сама собі запалюю ялинку* (2, с. 295). *Відмикаю світанок скрипичним ключем* (2, с. 8). *Простягаю руки без слів* (2, с. 19). *Вечірнє сонце, дякую за день, за цю потребу слова, за молитви* (2, с. 47). *Чомусь пам'ятаю, як плів із камінням шуліка* (2, с. 57). *Ночей чорнокнижжя читаю по буквам і сплю, прочитавши собі Оріон* (2, с. 62); та майбутнього часу: *І про життя спитаю у зозульки* (2, с. 295). *А в сірі будні буду бити як в бубни* (2, с. 8). *Отак пройду крізь твої великий подив, не зачеплюсь об лагідні слова* (2, с. 288). *Гарячий лоб до шибки притулю* (2, с. 17). Значну перевагу означено-особових речень з головним членом, вираженим формою дієслова у 1-й особі однини, можемо пояснити жанром досліджуваних текстів. Поезія, як правило, асоціюється з особистістю автора, який часто отожднює себе з ліричним героєм віршів.

Значно рідше в поезіях Ліни Костенко функціонують означено-особові речення з головним членом, вираженим дієсловом першої особи множини теперішнього часу та майбутнього часу, як-

от: *Йдемо крізь ніч, крізь бурю у степу* (2, с. 6). *Доберемся за три години за стонадцять верст до родиночки* (2, с. 56). *Поїдемо поговорити з лісом* (2, с. 51).

3-поміж означено-особових речень у творах поетеси значне місце належить тим, головний член яких виражений дієсловом наказового способу. Переважають односкладні речення з головним членом у 2-й особі однини, як-от: *Зіграй мені осінній плач калини* (2, с. 34). *Будь щедрою, хай плаче твоє листя, Роздай плоди і знову зацвітай* (2, с. 81). *В моїх очах свій сон перепливи* (2, с. 215). Менш поширеними є структури, головний член яких перебуває у формі дієслова наказового способу 2-ї особи множини, напр.: *І кричала та мати: – Хоч личко його покажіть!* (2, с. 32). *Гукніть сусідам і родині, що ми уже посередині* (2, с. 47).

Використання односкладних означено-особових речень у поетичному тексті засвідчує динамічність висловлення, а також сприяє уникненню повторення тих самих членів речення, виражених займенниками. Дієслівна форма вказує на те, що дію виконує означена особа, яка конкретизується комунікативною ситуацією, де чітко можна визначити мовця й адресата мовлення, напр.: *Моя любове! Я перед тобою. Бери мене в свої блаженні сни. Лиш не зроби слухняною рабою, Не ошукай і крил не обітни* (2, с. 215). *Одгородила доля шматочок поля Та й каже: – Отут нам з тобою сіяти. Хочеш – жито, хочеш – пшеницю, мак, свиріпу, овес, цирицю. Чи по самісінький горизонт насій собі клопотів і гризот* (2, с. 67). У поетичному тексті знаходимо чимало односкладних означено-особових речень, у яких на суб'єкта дії вказує звертання, пор.: *Душе моя, не плач...* (2, с. 61). *Тож веселімся, людоньки, на людях* (2, с. 13). *Іваночку! Чекає кіноплівка. Лишай косу в сусіда на тину* (2, с. 37). *Ліси мої, гаї мої священні! Препудьте нам навіки незнищенні* (2, с. 76). У наведених реченнях немає словесно вираженого суб'єкта дії (*я, ми, ти, ви*), але встановлення особи можливе, по-перше, згадкою з попереднього контексту, а по-друге, наявність суб'єкта дії відчувається через особову форму дієслова – головного члена односкладного речення, зокрема за допомогою особових закінчень.

Означено-особові речення в поезії Ліни Костенко, крім цікавої структури та семантики, мають широкі експресивно-виражальні можливості. За нашими спостереженнями, головний член таких структур у поетичному тексті виступає не тільки структурним, але й семантичним центром речення. Це досягається автором, наприклад, за рахунок стилістичного прийому повторення дієслова, як-от: *Маю день, маю ніч, маю вічність тобі на остачу, Мала щастя своє, проміняла його на біду. Голубими дощами сто раз над тобою заплачу, Гіацинтовим сонцем сто раз над тобою зійду* (2, с. 17). У багатьох контекстах наявні сурядні ряди головного члена означено-особового речення, що підсилює експресивний вплив на читача, напр.: *Іду, збиваю росу хвоців* (2, с. 21). *Ловлю твоє проміння крізь музику беріз. Люблю до одуріння, до стогону, до сліз* (2, с. 289). *Страждаю, мучусь, і живу, і гину, Благословляю біль твоїх тенет* (2, с. 33). *Спини мене, отямся і отям* (2, с. 301). *Прийми мою понівечену душу, збагни й пробач мій безмірний страх* (2, с. 230).

Великої емоційної напруженості поетичному тексту надає спонукально-оклична інтонація означено-особових речень, напр.: *Хоч озирнись! Побудь іще хоч трішки. Зверни додому з білої доріжки!* (2, с. 63). Особливо поетичними є означено-особові речення з питальною інтонацією, напр.: *Чи будем вік себе карати? Але за віщо, Боже мій!* (2, с. 44). *Поезія на грані катастрофи. І чи зупиним, чи наздождем?* (2, с. 59). Такі односкладні речення надають поезії діалогічності, зверненості до читача, який може уявити себе адресатом вірша.

Особливістю односкладних неозначено-особових речень у порівнянні з означено-особовими і узагальнено-особовими є неозначеність суб'єкта дії, адже в них увага зосереджена на факті – дії, події, вчинку тощо. У такому реченні відсутній граматичний підмет, а діюча особа є або неназваною, оскільки з погляду мовця є несуттєвою, або неозначеною. У поетичному тексті вони мають значні виражальні можливості, зображуючи різні ступені неозначеності суб'єкта: а) назвати його важко – суб'єктами є багато осіб, напр.: *А я кажу: – Чи не можна якогось легшого ґрунту? – А вона мені каже: – Легший уже позаймали* (2, с. 67). *Клюють мене в тім'я, в мозок, в потилицю* (2, с. 128); б) назвати його неможливо – суб'єкт невідомий мовцю, як-от: *Тоді це плем'я називали „сіу”* (2, с. 69). *А сьогодні передавали, що у Греції випав сніг* (2, с. 30); в) назвати його мовець не вважає за доцільне, оскільки це не важливо, як-от: *Деся бачили тебе. Ти вийшла із води екологічним зойком океану* (2, с. 55). *Є скарби, допоки їх шукають* (2, с. 109). *Уже й осокір спиляли* (2, с. 40). Як бачимо, дія, позначувана дієсловами третьої особи чи формами минулого часу, стосується невизначеної кількості осіб, що для мовця не має принципового значення.

Трапляються у віршах поетеси і неозначено-особові речення, в яких особа, що виконує дію, може бути знайома автору, але з певних причин він її не називає, наприклад: *Чись дитя приходить. Беруть його на руки А потім довго-довго на призьбі ще сидять* (2, с. 39). *Майстрували нам стелю до млости, до одуру, із найкращих ідей, з настановами згідно* (2, с. 142). Повторення дієслівних форм у безпідметових реченнях дає змогу автору поетичного тексту акцентувати увагу на дії, проте неозначена особа виступає активним виконавцем дії, напр.: *Кажуть, горілку я п'ю як воду. Кажуть, я маю відьомську вроду* (2, с. 121). *Марнували літечко, марнували А тепер осінні вже карнавали...* (2, с. 35).

У поезії Ліни Костенко ми зафіксували й узагальнено-особові речення, що вирізняються від інших типів односкладних структур особливою семантикою. Маючи спільні з означено-особовими засоби вираження головного члена, вони суттєво відрізняються орієнтацією не на конкретного співрозмовника (2-гу особу), а на будь-яку особу взагалі. М. Кулик виділяє два різновиди таких структур: 1) ті, що широко вживаються у афористичній мові (в прислів'ях, приказках, загадках) або є висловами-афоризмами, зокрема сентенціями; 2) ті, що вживаються у розповідях і виступають синонімічними до особових речень, а саме коли вони означають дію або стан самого оповідача і відносяться до першої особи [3, с.100].

У творах Ліни Костенко ми не зафіксували народних прислів'їв і приказок, однак її поезія дуже популярна серед шанувальників мистецтва слова і чимало висловлень поетеси вже встигли стати афористичними, тому можемо констатувати наявність у її віршах узагальнено-особових односкладних речень. Основне значення односкладних дієслівних речень цього типу в поетичному тексті зводиться до образного вираження загальних суджень, сентенцій на основі введення окремого випадку в сутність широкого узагальнення, напр.: *Якщо кохаєш, знайдеш без адрес* (2, с. 293). *Любїть травинку, і тваринку, І сонце завтрашнього дня* (2, с. 66). *Шукайте цензора в собі!* (2, с. 12). *І в житті як на полі мінному, я просила в цьому сторіччі хоч би той магазинний мінімум: – Люди, будьте взаємно ввічливі! І якби на те моя воля Написала б я скрізь курсивами: – Так багато на світі горя, Люди, будьте взаємно красивими!* (2, с. 45).

Такі речення безпосередньо не стосуються співрозмовника і мають узагальнене значення, тому їх головний член виражений дієсловом у формі другої особи однини або множини дійсного способу, напр.: *Але не спишиш тїнь мою зnikomу* (2, с. 33). *Невимовне віршами не скажеш* (2, с. 31). *Тут як не ступиши, то не втрапиши, І ще цимбали й скрипку втрапиши* (2, с. 47). Значна кількість узагальнено-особових речень у творчості поетеси містить головний член у формі дієслова наказового способу, як-от: *Пишишь про те, що ви живі-здорові* (2, с. 61). *Криши, ламай, троци стереотипи!* (2, с. 11). *Обвуглюйся! З дияволом грай в теніс. Згори на попіл в думках і літах!* (2, с. 11).

Речення з названими формами головних членів у поетичному тексті мають такі стилістичні настанови: а) значення поради, застереження від якоїсь небажаної дії (головний член виражений формою наказового способу): *Не ламайте меблів, не впадайте в транс* (2, с. 149). *Злазьте з барикад, герої до першої скрути. І припиніть міщанські тари-бари* (2, с. 145). *О, не взискуй гірко меду слави!* (2, с. 52); б) значення повчання (головний член виражений формою наказового способу): *Пишишь листи і надсилайте вчасно, коли їх ждуть далекі адресати* (2, с. 61). *Шукайте посмішку Джоконди – вона ніколи не мине* (2, с. 66); в) умовно-наслідкове (одна дія обумовлює наслідок іншої): *Піднімеш поезію – і не розіб'єш її тім'я* (2, с. 143); г) модальне значення можливості, частіше неможливості дії (дієслово вживається із заперечною часткою *не*): *Дев'ять день душа ще пручається, а тепер вже десь призвичаїться. Ту морквиночку, тую квітоньку не прополеш із того світоньку* (2, с. 56). Виразного афористичного змісту набуває поезія, у якій Ліна Костенко використала стилістичний прийом нанизання узагальнено-особових конструкцій, як-от: *Не забувайте незабутнє, воно вже інеш взялось. І не знецінюйте коштовне, Не загубіться у юрбі. Не проміняйте неповторне На сто ерзаців у собі* (2, с. 66). Як бачимо, головний член узагальнено-особових речень виражається тими самими морфологічними формами, що і в означено-особових та неозначено-особових реченнях. Тому основним засобом розрізнення цих конструкцій є семантика.

Найтиповішу морфологічну групу головного члена односкладних конструкцій складають безособові форми дієслів. Безособові речення є центральним типом односкладних, їх семантичною основою є відсутність активного діяча (носія ознаки). Такі конструкції широко використовуються у мові, зокрема в поетичному тексті, адже головний член безособового речення виражає не

діяльність суб'єкта, а його психічний чи фізичний стан, настрої, волевиявлення, прагнення, бажання, а також стан природи, оточення, певний процес тощо. Урахування морфологічної природи головного члена та його загальної семантики дало змогу виокремити такі різновиди у поезії Ліни Костенко:

1) безособові речення, головний член яких виражений безособовим дієсловом (без постфікса *-ся* та з постфіксом *-ся*), вони повідомляють про стан природи: *І просто сум. І просто вечоріє* (2, с. 256). *Ще й не світало в сутінках сердець* (2, с. 350). *З полів сніг не зійшов. А вчора накрапало* (2, с. 531). *Смеркає – грай* (2, с. 87). *Посуменіло. Пролетів кажан* (2, с. 469); фізичний чи психічний стан людини, дію чи стан, незалежні від волі людини, напр.: *А мені ж, може, просто хочеться щастя, солодкого, як шоколад* (2, с. 209). *Мене морозить, коли я бачу посмішку пошляка або лакизи* (2, с. 118). *Ото не пощастило чоловіку...* (2, с. 467). *А мені ж, може, просто хочеться щастя, тугого й солодкого, як шоколад* (2, с. 209);

2) безособові речення, головний член яких виражений особовим дієсловом, вжитим у безособовому значенні (без постфікса *-ся* та з постфіксом *-ся*), вони виражають природні та стихійні процеси, різні вияви фізичної та психічної сфери в організмі людини, її відчуття, сприймання, як-от: *Мені стояло в пам'яті роками, як ми тоді не відали про те* (2, с. 21). *О, як мені жилось і як мені страждалось!* (2, с. 89). *Збиралось на грозу* (2, с. 89); наявність чи відсутність чогось, незалежно від волі людини: *Не вистачало трішечки доби* (2, с. 305). *А може, у двадцятому сторіччі йому не вистачало Беатріче?* (2, с. 395). *От мені не вистачило б сили* (2, с. 526). У поетичному тексті спостерігаємо нанизування таких безособових конструкцій, що надає йому особливої виразності, пор.: *О, як їх ілося – як ласоці! З россою, сонцем і стеблом. Як смачно плямкалось, як лазилось По верховіттях над селом. О, як їх ілося, вминалося, Хрумтілося із мокрих жмень* (2, с. 117). До речень цієї підгрупи зараховуємо ті, головний член яких виражений особовим дієсловом *не було*, вжитим у безособовому значенні, напр.: *Не було ні зустрічі, ні туги. Не було пориву і жалю* (2, с. 132). В цих конструкціях наявний додаток, виражений іменником у формі родового відмінка, пор.: *І не було на вербах телефону* (2, с. 36). *Не було ні зустрічі, ні туги* (2, с. 132). *Ще не було епохи для поетів* (2, с. 100);

3) безособові речення, головний член яких виражений безособовою дієслівною формою на *-но, -то*, що передають семантику результативності стану особи чи предмета, як-от: *І чутно тополиних трас...* (2, с. 300). *А тут все втрачено, все зужито, і стільки всього в житті пережито!* (2, с. 340). *Мучено. Мічено. В душу насмічено. Долю окрадено й півку засвічено* (2, с. 547). Додатком при головному члені цієї групи речень у творах Ліни Костенко часто виступає іменник у формі орудного відмінка, що означає назву неживого предмета (орудний знаряддя), напр.: *Багато слів написано пером* (2, с. 14). *Слухайте, ви, що ідеї розплямали, чіми руками ту стелю роблено* (2, с. 143);

4) безособові речення, головний член яких виражений словами категорії стану, з-поміж яких виділяємо такі: а) безособові речення, головний член яких виражений предикативним прислівником, напр.: *Мені без тебе сумно серед людства* (2, с. 300); *Затишно дітям в пазусі казок* (2, с. 179); б) безособові речення, головний член яких виражений предикативним словом *пора, рано, гріх, шкода* в сполученні з постпозитивним інфінітивом, напр.: *Давно пора подати у відставку* (2, с. 147). *Гріх сіяти недобре зерно* (2, с. 544); в) безособові речення, головний член яких виражений модальними прислівниками *можна, варто, потрібно, треба, слід* з модальними значеннями повинності, необхідності, доцільності, можливості, напр.: *І все на світі треба пережити* (2, с. 13). *Повірить можна в будь-яку легенду* (2, с. 429); г) безособові речення, головний член яких виражений предикативним словом *нема (немає)* з обов'язковим елементом структури – непрямим додатком у формі Р.в., що позначає особу або предмет, відсутність якого стверджується, як-от: *Ще слів нема. Поезія вже є* (2, с. 28).

Фактичний матеріал з творів Ліни Костенко засвідчує, що головний член безособових речень може бути виражений аналітично, напр.: *І хочеться часом в двадцятому віці забитись в печеру і няньчить вогонь* (2, с. 62). *Мені довелося бачити найвидатніших поетів світу* (2, с. 543). Речення з головним членом, вираженим безособовим дієсловом або інфінітивом у сполученні з допоміжним дієсловом, демонструють найтипівший вияв головного члена безособових речень.

Особливу групу односкладних дієслівних речень у поетичних текстах Ліни Костенко становлять інфінітивні речення. За синтаксичним оформленням головного члена, залежно від наявності

частки *би* та відтінків модального значення виділяємо: 1) інфінітивні речення без частки *би*, що виражають повинність, необхідність, бажання, напр.: *Як тій дитині зватися Богданком, коли епоха зветься НТР?! (2, с. 549)*; 2) інфінітивні речення з часткою *би*, що виражають бажаність, застереження, можливість, напр.: *Мене морозить, коли я бачу посмішку пошляка або лакизи. Хлопавкою для мух убивати б такі посмішки (2, с. 118). Це б лишитись. Але не можу я (2, с. 313).*

Ліна Костенко у своїх поезіях вживає різні типи інфінітивних речень за комунікативною настановою та спектром модальних значень: 1) розповідні речення, що указують на необхідність, неминучість дії: *Єдине, що від нас іще залежить, – принаймні вік прожити як належить (2, с. 13)*; 2) питальні речення, що передають роздум щодо шляху здійснення певної дії, сумнів, вагання щодо доцільності чи необхідності дії (стану), названої інфінітивом: *Де б маляра такого напитати? Навколо ж сіячі та орачі (2, с. 96). Як зберегти в собі це серце, коли воно не кам'яне? Як зберегти в собі цю душу в глобальній клекоті біди? (2, с. 541)*; 3) спонукальні речення, що виражають наказ, побажання діяти: *На кожен виклик, совісте, іди! (2, с. 156)*; *По двійко лиж – і навпростець лісами, В сніги, у сосни, в тишу – без лижні. Сполохать ніч дзвінками голосами, Зайти у нетрі, збитися – аж ні! (2, с. 106).*

В поезіях Ліни Костенко інфінітивні речення передають волевиявлення поетеси, бажаність виконання дії, що пронизують цілі контексти, пор.: *Пройти уранці вулицями тиші. Знайти готелик. Скинути пальто. І де я, хто я, – полустанків тисячі, – Хоч день, хоч два, не знатиме ніхто (2, с. 98).* Фіксуємо нагромадження інфінітивних речень, що створює особливе стилістичне навантаження, як-от: *Людина знівельована юрбою. Заснути. Все забуть. Прокинутись собою (2, с. 541).*

Спостереження за функціонуванням односкладних дієслівних речень у поезії Ліни Костенко засвідчує широку їх уживаність у поетичному тексті. Вони різноманітні за своєю семантикою, морфологічним вираженням головного члена і функціональним навантаженням. Ці реченнєві структури виконують різноманітні функції: допомагають розкрити внутрішній світ ліричного героя, висловити громадянську позицію автора, створити атмосферу широкій довірливої розмови, передати повчальний зміст. Для творчої манери поетеси властиві повтори головних членів, їх нагромадження в одному вірші, що виступає структурно-семантичним центром не тільки строфи, але й цілого вірша.

Література

1. Брицин В. М. Односкладні речення в українській мові: до питання методології їхнього дослідження / В. М. Брицин // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 81–87.
2. Костенко Ліна. Вибране. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
3. Кулик В. М. Курс сучасної української літературної мови. – Видання четверте / В. М. Кулик. — Київ : Вища шк., 1961. – Частина I. – 286 с.
4. Лекант П. А. Сучасна російська літературна мова: підручник для філологічних спеціальностей пед. інститутів; під ред. Лекант П. А. / П. А. Лекант, Н. Г. Гольцова, В. П. Жуков. – М. : Дрофа, 2001. – 342 с.
5. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1973. – 588 с.
6. Українська мова : Енциклопедія / [Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
7. Шахматов А. Синтаксис русского языка / А. Шахматов. – Ленинград : Учпедгиз, 1941. – 620 с.